

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2005 р., О.В. Макарова

*асистент кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут”*

Стаття дає можливість з'ясувати причини динаміки ціннісно-сислової сфери сучасної молоді та розглянути особливості формування даної структури на сучасному етапі.

Проблема становлення, розвитку та зміни ціннісних орієнтацій молоді на даний час є достатньо актуальною та важливою, оскільки, загалом, стосується питання розвитку особистості, як соціальної одиниці.

Дане дослідження спрямоване на цю категорію тому, що саме „молодь” є специфічно динамічною ланкою суспільства, яка схильна до активної діяльності. „Молодь – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні властивості, які характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовияву її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей” [8].

Питання морально-етичних норм та цінностей досить багатогранне і може розглядатися у різних ракурсах (з точки зору соціології, етики, філософії, а також з урахуванням крос-культурних та етнічних особливостей тощо), але ми звернемо увагу саме на психологічний аспект даного питання, спробуємо висвітлити особливості сприймання та усвідомлення особистістю певної структури цінностей та впливу оточуючого середовища на зміну вище названої структури.

Розвиток та формування особистості – дуже складний поетапний процес, що протікає під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Ціннісна орієнтація – вибіркове ставлення людини до матеріальних та духовних цінностей, система установок, переконань людини, що виражається в її поведінці [4].

Питання формування та динаміки ціннісної орієнтації особистості необхідно розглядати цілісно з поведінковою діяльністю, оскільки саме поведінка (особливості поведінки) є похідною від наявної структури цінностей індивіда.

Взагалі, цінністю вважається позитивна чи негативна значимість об'єктів навколишнього світу для людини, групи, суспільства в цілому, яка визначається не їхніми властивостями як такими, а місцем та наявністю у людській життєдіяльності інтересів та потреб, соціальних відносин [4].

Звичайно, існують певні моральні норми та правила, які більшість людей намагається дотримуватися та зберігати, але дедалі частіше

зустрічаються випадки, коли певні дії характеризуються корисливістю, егоїзмом, діяльністю „для себе”.

Як відомо, в традиційній вітчизняній культурі існує така ієрархія цінностей:

- 1) термінальним та моральним цінності, таким як: моральність, добродійність, прагнення до добра тощо;
- 2) інструментальні та прагматичні цінності;
- 3) гедоністичні цінності (вважаються допоміжними, підпорядкованими двом вище названим).

Нажаль, на сьогоднішній день така ієрархічна структура переживає кризу, яка породжується суттєвими змінами в суспільстві і характеризується занепадом мистецтва, культури, духовності, економічним дисбалансом у країні. Щоб розглянути питання щодо піраміди цінностей сучасної молоді (на прикладі студентів НТУУ „КПІ”), серед студентів було проведено анонімне опитування, в якому пропонувалося описати власне бачення структури цінностей сучасної людини. Результати опитування були такими:

- переважна більшість в основі структури цінностей бачить сімейний добробут, здоров'я та матеріальну забезпеченість.
- часто фігурувала відповідь щодо професійного становлення, реалізації як фахівця, кар'єрне зростання.

Таким чином, загальнолюдські цінності, такі як пізнання, творчість, можливість активного діяльного життя, нажаль, не знаходять належного рівня в ціннісних орієнтаціях студентів. Оскільки ціннісні орієнтації особистості змістовно обумовлюються домінуючими в суспільстві цінностями, то на сучасному етапі в українському суспільстві відбувається процес занепаду одних і формування нових цінностей.

Період навчання у вузі є досить насиченим щодо засвоєння певних цінностей та норм діяльності, що відбувається через включення студента в систему конкретних соціальних зв'язків, які породжують своєрідні внутрішні конфлікти через невідповідність із вже наявними, але ще не стабільними поглядами на життя. Цей процес завжди пов'язаний із подоланням суперечностей, які, як правило, знаходять свій вираз у внутрішньоособистісних конфліктах. Із цього приводу О.Л. Світличний вважає, що “ціннісна сфера людини є завжди внутрішньоконфліктною” [3].

Саме внутрішні конфлікти особистості виступають виразним стимулом до переоцінки власного бачення конкретної ситуації та зміни у ставленні до неї. З одного боку це дуже важливий та корисний процес, який дає змогу вчитися вибирати пріоритети для себе, для оточення, але з іншого – така переоцінка не завжди набуває правильного напрямку, інколи людина помиляється і, таким чином може стати на хибний шлях, що веде до переформування ціннісної орієнтації особистості.

Ціннісно-смилова сфера безпосередньо пов'язана з потребами, що, в свою чергу, призводить до опредмечування, перетворення існуючих норм у корисні, вигідні „для себе” ситуативні моменти. Тобто, переведення цінностей суспільних в цінності суб'єктивно значимі, індивідуальні.

Важливим компонентом структури цінностей особистості є її духовність, яка надихає людину на позитивні, суспільно-корисні вчинки та дає змогу відчувати емоційний підйом від користі власної діяльності. Духовністю називають втілення в світоглядних орієнтаціях людини сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, нації, що визначає спрямованість особистісних потреб, бажань і зумовлює настанову на відповідний життєвий вибір. Це осмислення людиною гуманістичного сенсу мети людської життєдіяльності [1].

Не зважаючи на це, на сучасному етапі розвитку – періоді вседозволеності та доступності, питання духовності перебуває у занепаді, і саме тому, необхідно якомога частіше нагадувати молоді про „світле та чисте” у нашому житті, моделювати різноманітні ситуації, які б давали змогу усвідомлювати значимість людської моралі у сучасному житті.

Динаміку ціннісної свідомості молоді цікаво описала Н. Гончар, базуючись на дослідженнях Л.Г. Сокурянської, яка згідно концепції нормативних років Р. Інглехарта зобразила п'ять поколінь молоді та особливості ціннісної свідомості кожного.

Поділ бере свій початок у 60-х роках ХХ ст. І закінчується теперішніми часами:

- „покоління „відлиги” – характеризується відповідальністю, цілеспрямованістю, ініціативністю, але поряд із цим принциповістю, самокритичністю, тактовністю, ввічливістю, товариськістю, відсутністю кар'єризму та прагнення влади [5];

- „покоління „застою” відзначається такими чеснотами як чуйність, скромність, колективізм, чесність, але також мали місце прагнення професійного вдосконалення, як творчого поклику.

- „покоління „перебудови” – молодь цього покоління відзначалася терпимістю, ініціативністю та толерантністю щодо ситуації на той час [7];

- „перше покоління незалежності” – різке зростання міри модернізації цінностей; після здоров'я родини, головні цінності – особиста свобода, незалежність у судженнях і діях, матеріальне благополуччя, повноцінний відпочинок, цікаві розваги; тільки сьоме рангове місце (за даними дослідження 1996-1997 рр.) займає така цінність, як можливість розвитку, реалізації своїх здібностей і талантів.

- „друге покоління незалежності”, в якого головні цінності – можливість саморозвитку та самореалізації, економічна незалежність, толерантність [6].

Як ми бачимо, зміни у світогляді молоді та напрям ціннісної орієнтації різних поколінь мають відмінності, що, головним чином, залежать від

соціального та політичного становища у країні, рівня розвитку економіки, культури, моральності тощо.

Як вже було зазначено вище, структуру ціннісно-сислової сфери особистості важливо розглядати цілісно зі специфікою оточення, в якому знаходиться дана особистість, а також паралельно проводити дослідження поведінкового аспекту людини.

Попередні початкові дослідження особливостей поведінки сучасної молоді співвідносяться з вище зазначеними спостереженнями. А саме, прагнення самореалізації, саморозвитку, свободи суджень, економічної незалежності студентства відслідковується у дедалі частіших проявах економічної поведінки, що, власне, дає можливість молоді реалізувати власні потреби та бажання, які, зважаючи на нинішню ситуацію, зростають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.М. Духовні цінності в розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 116.
2. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія.– 1997. – № 1. – С.144.
3. Светличный А.Л. Ценностно-смысловая сфера личности и особенности ее конфликтности: Дис. канд. психол. наук . – Харьков, 1997. – 160 с.
4. Советский энциклопедический словарь / Научно-ред. совет: А.М. Прохоров. – М.: Сов. Энциклопедия, 1981. – С. 1481.
5. Сокурянская Л.Г. Высшее образование как модель социокультурной трансформации: институциональный аспект анализа // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2003. – С. 404-409.
6. Сокурянська Л.Г. Проблема суб'єкта в сучасній соціології // Вісник Харківського Національного університету ім. В.Н. Карабіна. – 2003. – Ч. 577: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Харків: Вид-во ХНУ ім. В.Н. Карабіна, 2003. – С. 534-539.
7. Сокурянская Л.Г., Крилова О.Н. Ценностная дифференциация украинского студенчества: кластерный анализ // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць. – Харків, 2003. – С. 534-539.
8. Черниш Н. Соціологія: Курс лекцій. – Львів: Кальварія, 2004. – С. 234.